

Bedřich Smetana
Prodaná
nevěsta

BEDŘICH SMETANA

Bedřich Smetana
Prodaná
nevěsta

Komická zpěvohra o třech jednáních

Libreto:

Karel Sabina

Dirigent:

Václav Návrat, Josef Daniel

Režie:

Miloslav Nekvasil

Výtvarník scény:

Vladimír Šrámek,

nositel vyznamenání Za vynikající práci

Výtvarník kostýmů:

Věra Fridrichová j. h.

Choreografie:

zasloužilý umělec Emerich Gabzdyl

zasloužilý umělec Albert Janíček

Sbormistr:

Karel Kupka

Text sledují:

Emilie Hudcová, Anna Kubínová

Inspicient:

Josef Jakš

PRODANĀ NEVĚSTA NA JEVIŠTI SDO

1. 12. 8. 1919 Dirigent: Emanuel Bastl, režie:
K. Kügler, výtvarník: J. Wenig,
choreografie: A. Viscussi
2. 19. 8. 1924 Dirigent: Emanuel Bastl, režie:
K. Kügler, výtvarník: J. Wenig
3. 3. 9. 1937 Dirigent: Jaroslav Vogel, režie:
K. Konstantin, výtvarník: Kon-
stantin, choreografie: J. Hausler
4. 1. 2. 1941 Dirigent: Jaroslav Vogel, režie:
Karel Palouš, výtvarník: J. Slá-
dek - J. Jiroudek, choreografie:
E. Gabzdyl
5. 11. 10. 1946 Dirigent: Zdeněk Chalabala,
režie: B. Gavella, výtvarník:
V. Kristin, choreografie:
E. Gabzdyl
6. 18. 2. 1950 Dirigent: R. Vašata, režie: H.
Thein, výtvarník: J. Grus,
choreografie: E. Gabzdyl
7. 9. 5. 1954 Dirigent: J. Kuchinka, režie:
Ilja Hylas, výtvarník: P. Laich-
ter, choreografie: E. Gabzdyl -
R. Braun
8. 10. 10. 1958 Dirigent: Bohumil Gregor, režie:
Ilja Hylas, výtvarník: J. Sládek,
choreografie: E. Gabzdyl
9. 21. 9. 1969 v Divadle Jiřího Myrona
Dirigent: Jiří Pinkas, režie: Mi-
loslav Nekvasil, výtvarník: Věra
Fridrichová, choreografie: zasl.
umělec E. Gabzdyl
10. 4. 9. 1971 v Divadle Zd. Nejedlého
Dirigent: Jiří Pinkas, režie:
Miloslav Nekvasil, scéna: Vla-
dimír Šrámek, kostýmy: Věra
Fridrichová, choreografie: E.
Gabzdyl

Opera SDO na zahraničních zájezdech s Prodanou nevěstou

- 1970 - Západní Berlín
- 1974 - Itálie: Ravenna, Brescia
- 1974 - Polsko: Bytom, Katowice
- 1977 - Španělsko: Sevilla, Badajoz, Vittoria,
Pamplona, Oviedo, Valladolid

SMETANOVA PRODANĀ NEVĚSTA

Bedřich Smetana píše o svém díle: „Prodaná nevěsta je vlastně jen hříčka. Já jsem ji skládal ne ze ctížádosti, nýbrž ze vzdoru, poněvadž se mi po Braniborech vyčítalo, že jsem Wagnerián a že bych ani v národním slohu nic nedovedl.“

O jaký vzdor přesně šlo? V polovině devatenáctého století ještě nebylo zdaleka jasné, jak by měla vypadat česká národní opera. Od uvedení první české opery F. Škroupa „Dráteník“ vzniklo sice několik oper, ale žádná z nich neměla trvalejší hodnoty, kromě Braniborů v Čechách Bedřicha Smetany, dokončených v roce 1863.

Smetanovy skladby nejsou v té době oblíbeny. Jan Neruda píše ironicky o „švecké“ hudbě. Skladatel se totiž v té době vrátil ze švédského Göteborgu.

Prof. Mužák, manžel Karoliny Světlé, se vyjadřuje takto: „Jděte mi s tím Smetanou a všemi moderními hudlaři. On sám je jen nohsled Wagnera a chce poněmčít náš hudební svět.“

František Ladislav Rieger má přímo recept pro vytvoření národní opery: „Vezme se český námět, v jeho zhudebnění se napodobí či ještě lépe použije lidová píseň a národní opera vznikne jaksi sama sebou.“

Proti tomu Bedřich Smetana: „Pouhým napodobením melodického rytmu a spádu našich lidových písní nevytvoří se žádný národní sloh, nanejvýš slabé napodobení písní těch samotných, o dramatické pravdě ani nemluvě.“

O libreto požádal Smetana Karla Sabinu, autora libreta Braniborů v Čechách. Sabina načrtl předlohu podle vlastního románu Věčný ženich. Z hudby nové opery vznikla nejprve předehra a byla provedena v úpravě pro dva hráče na klavír v listopadu 1863 pod názvem Komická ouvertura. Vlastní kompozice byla začata v dubnu 1864, práce několikrát přerušena a teprve na jaře 1866 dokončena partitura.

Bedřich Smetana si napsal: „Ten rok jsem dokončil první svoji komickou operu a dal jsem jí sám jméno Prodaná nevěsta, protože básník textu Sabina nevěděl, jak ji pojmenovat. Byla ve dvou jednáních a s prózou. Umínil jsem sobě pokusit se, jestli se mi podaří lehčí sloh, ve kterém jsem dosud nikdy nepracoval, všem svým odpůrcům ukázat, že umím se velmi dobře pohybovat v menších hudebních formách, co mně oni upírají, jelikož prý jsem tuze zarytý Wagnerián, abych ho trefil. Též jsem hleděl všude ve všech číslech národní ráz hudby zachovati.“

Premiéra Prodané nevěsty 30. května 1866 v Prozatímním divadle byla Smetanovým triumfem. I jeho odpůrci a nepřátelé museli nakonec přiznat, že se mu podařilo přesvědčivě prokázat správnost jeho uměleckého názoru a vytvořit dílo, které nemá v naší hudební kultuře obdoby. Kritik

František Pivoda píše: „Látka zpěvohry je šťastně vymyšlena pro komické situace a její hudební roucho dává Smetanovu talentu skvělé vysvědčení. Musíme-li této nové Smetanově zpěvohře přiznati plné právo za všeobecné uznání pro její cenný hudební obsah, pak ze stanoviska českého zvláště jí sluší pokládati za nadmíru utěšený počátek toho, co kdysi nabude asi platnosti jakožto vlastní směr české hudby operní. V orchestru i ve zpěvu ozývají se posluchači neustále zvuky českého zpěvu lidového, aniž by však byla citována jediná písnička jeho.“

Výtka jdou pouze na adresu libreta. František Palacký je označil za přisprostlé. Sám autor, Karel Sabina, prohlašuje: „Kdybych byl tušil, co z té mé operety udělá, byl bych si také já dal větší práci a napsal mu lepší a obsažnější libreto.“

Ale ani Smetana nebyl spokojen se svou prací a operu dotvářel dál i po premiéře. Při třetí repríze škrtá kuplet principála: „Ten staví se svatouškem“, proti kterému se stavěl již při premiéře Jan Neruda. Ve druhé verzi 29. 1. 1869 vytvořil proměnu, původní náves je vystřídána hospodou se sborem chasníků „To pívečko“, zkomponoval árii Mařenky – Ten lásky sen – a definitivně odstranil kuplet, který byl přece jen stále hrán, především pro oblibu představitele principála – Jindřicha Mošny. Ve třetí verzi 1. 6. 1869 – rozdělil operu na tři akty a konec prvního jednání tvoří polka a furiant. Konečně v posledním znění 25. 9. 1870 – nahradil skladatel mluvenou prózu zpívanými recitativami. zařadil Furiant za sbor „To pívečko“. A to už je Prodaná nevěsta jak ji známe. Nejznámější, nejoblíbenější, nejoblíbenější: Co více o ní napsat? Nejvýstižněji s básníkem Janem Nerudou. „Když zazní hudba Prodané nevěsty, cítíme dobře, jak to v našem českém srdci zabuší, jak v něm hvězdy se rozesmějí a slunce zazáří a je nám nebesky volno.“

MN

Pokoušel jsem se třikrát o Prodanou nevěstu. Neříkám, že jsem k ní cestu našel. Toto podivuhodně prosté dílo, zdánlivě tak neproblematické, dorůstá do neřešitelnosti, jakmile se zpronevěříš sabinovské improvizovanosti, množené smetanovským polemickým vzorem, jeho touhou, napsati dílo demonstrativně české, dýchající spíše mozartovskou bezstarostností a realistickou pravdivostí jeho rukopisu, pravdivostí, co nejužěji spjatou s intonací dlouho neprávem nedoceňované lidové písně. Dnes je nám lidová pravdivost Prodané měřítkem, jímž oceňujeme styl jejího podání, ať už jde o styl hudební, výtvarný či herecký. A není ovšem nenahraditelnou prohrou, zbloudíme-li tu a tam v usilovném hledání umělecké pravdy. Máme jistě plné právo – ba povinnost – pozvolným dozráváním se proboujet k plnému proniknutí onoho nesmírného odkazu sabinovsko-smetanovského, jenž už před více než devadesáti lety nás učil bojovat o realistickou pravdu v našem umění...

Václav Tallich

B. Smetanou vchází do české hudby génius, který dosavadní rysy českého hudebního myšlení povznesl nejen na úroveň evropského umění, nýbrž dal jim pečeť myšlenkové velikosti a monumentálnosti. Ona evropská úroveň Smetanovy hudby se jeví v historické perspektivě jako něco značně samozřejmého. Od 17. století se česká hudba vyvíjela v nejtěsnějším spojení s evropskou hudbou a v době Smetanova uměleckého růstu představuje Praha křižovatku, v níž se setkává francouzský a italský romantismus s tradicemi Mozartova a Beethovena klasicismu. Méně samozřejmá byla ona evropská orientace Smetanova vzhledem k tehdejším programům národní obrozenecké hudby.

Zde bylo třeba rozhodnout mezi programem národní izolace a mezi pokrokovým programem evropského rozhledu. U Smetany bylo rozhodnutí od začátku samozřejmé. Celá jeho osobnost i jeho vývoj jej od počátku přivedly na cestu evropské orientace. Nemohl jinak, neboť žádný tvůrčí duch se nedá spoutat programem jakékoliv izolace nebo úzkého myšlenkového obzoru.

Smetana je syntetik, jenž dovedl v sobě zpracovat tvůrčí podněty značně rozlehlé a protichůdné. Z domácí tradice zpracovává podněty především z českého hudebního klasicismu a romantismu. K domácím podnětům pak přistupují evropské. Romantismus měl mocný vliv na jeho umělecký vývoj. Schubert, Schumann, Chopin, Liszt, konečně Wagner - a přece nelze Smetanu považovat za romantika.

A zde jsme u základního a ústředního znaku Smetanovy tvůrčí i lidské osobnosti. Ač vyrostl uprostřed romantismu, v jádru a podstatě své tvorby nebyl romantikem. Smetana jako člověk i jako tvůrce je zjev vysloveně klasický. Při tom klasicismem mám na mysli princip přísné zákonitosti a dobrovolného řádu, bez ohledu na to, v které době se objevuje. Nejvyšším vzorem je zde Beethoven. Smetanův život i tvorba má všechny znaky této klasické zákonitosti. V životě dovedl podřizovat všechny své osobní vášně a osobní prospěchy životnímu řádu. Veškeré své dílo dal bezvýhradně do služeb nadosobní ideje vlasti a národa. Patří do rodu těch duchů, kteří směřují ke tvůrčí velikosti a monumentalitě. Jeho cílem byla tvorba mohutných, pevně organizovaných celků, tvorba velkých koncepcí, v nichž velikost není dána rozlehlostí, ale pevným vnitřním řádem a vášnivým zaujetím pro přísnou stavebnost.

Formou, v níž by se živelná mohutnost monumentalitě uplatnila, byla Smetanovi vždy česká tragická opera. Braniboři a Dalibor byly mezníky na této pouti za velkou tragickou operou. Libuše byla celým svým posláním a stylem dílo zcela výjimečné. A po ní mělo přijít ono velké tragické

dílo Smetanovo. Komické opery - Prodaná nevěsta a Dvě vdovy - jsou uprostřed této vývojové linie pouhá intermezza. Intermezza geniální a nesmrtelná. A bylo by pochybené spatřovat v nich podstatu Smetanovy tvorby. Tato komická díla tvořil jednak proto, že jako zakladatel české hudby měl za povinnost vytvořit základní zpěvoherní typy, tedy také typ komické opery, jednak podněty k vytvoření těchto děl byly namnoze vnější. A v Prodané nevěstě a ve Dvou vdovách z velké části se komika mění ve vřelost a něhu, bez nichž by tato díla nebyla tak drahá. A komické opery po roku 1874? Právě ty potvrzují, že podstata tvůrčího ducha Smetanova nebyla veseloherní - Hubička, Tajemství a Čertova stěna jsou komické opery pouze svým názvem, kdežto jejich podstata a nevyčerpatelná krása je zcela jiná než v komice. Ale i v těchto komických intermezzech se ukázal onen základ celé Smetanovy osobnosti: umí se upřímně a srdečně smát až k slzám, ale nikdy se neumí vysmívat. Nikdy, ani v nejbouřlivějším veselí nezapomíná na úctu k člověku a soucit s ním. Není třeba podotýkat, že z toho nic nevyplývá o větší nebo menší ceně Prodané nebo Dvou vdov.

Vždyť právě vytvořením takových geniálních intermezů se projeví síla a obsáhlost tvůrčí mohutnosti, jak ukazuje příklad Pergolesi, Gluck, Wagner.

VI. Helfert - Česká moderní hudba

LEOŠ JANÁČEK:

TVŮRČÍ MYSL

(Z fejtonu o B. Smetanovi)

Jsou cesty, na kterých víš, koho potkáš.

Míjím všechny, až na tu, po které šla tvůrčí mysl Smetanova.

Jeví se mi životnější - -

Není divu, že tón její jde za vřeskem dud, v letu za skříváncí písní, že hraje si s píšťalkou podloudníků. Ale její tón chytá se i rachotu za peci, ladí se buchotem na dveře a skřípem veřejí. Jde se švihem cepů, stříbrou klikatinou blesku, chví se svítáním paprsků slunečních, sbírá bledou zář měsíce. Chvátá v mihotání a spěchu vln Vltaviny. Kde tu všude postála!

Je čestější - -

Tóny flautové kolébají první vlnky Vltavy, sbírají cestou kvítí luhů a stíny hájů. Při strmém Vyšehradu ožívují se vidiny dávných dob varytem. Třeskem plní Šárku, útroby Blaníku otvírají, silou táborskou se vypínají shluky akordů. Rytmy tónové - Vaškovy, dohazovačovy, dudáčkovy, Kalino-

vy, Malinovy atd. rostou z jejich povahy; a ostatní, jak by měly ustláno na české hroudě. Tam leží lidovost hudby, kde lze ji až měřit. Vybyde tónu jeho podíl i povaze lidu, kraje i země, v níž žije. Je měkčí, něžnější - -

Tón Smetanův našel na každém zjevu místo, kde by zahřel, zalkal, roztoužil se, rozveselil, zlobně drtil, věštil - písni! Něžní ji, Mařenku, Vendulku, ba i Libuši a Přemysla, i raracha i lid, i kraj. Tímto citovým širokým objetím znárodňuje se dílo Smetanova:

Je světovější - -

Znal tónové myšlení západu, Lisztovo, R. Wagnerovo. I v něm řítla se hromaděná tradice skladebná, míhaly se reformní snahy skladebné. Ne tak architektónica jeho děl, ale lom světla a barvy a ohlasu v ní, klíčivost do sta a sta nádherých motivů v ní spjatých, oslňuje.

Je mohutný - -

Každé jeho dílo dospívá obzoru a klenby svého námětu. Nelze výše dospět, ne šíře. Bláhové je chtít jiné „Prodané“, jiné „Mé vlasti“. Tam, kde svým dílem stojí, není místa pro jiného. Ale stínu, jenž by dusil, nevrhá. Volně se stejným rozmachem lze růsti skladbě vedle něho. V jejím počátečním díle vtěluje se tón jen v tón. V konci díla Smetanova zdá se, že i zrakem a hmatem je svíráán tón. Zem není mi dosti tvrdá, víchr dosti prudký, blesk dosti oslnivý, bouře dosti ohlušující, slunce dosti žhavé, zjevy dosti záhadné: všemu se přikloňuje tónem. Tu se začíná filozofie Smetanova tónu. Je materie, hmota všelijaká; je jí i paprsek i tón ve výrazu bolu, veselí, ve formě myšlení. Využití toho - materialism - ono ideové přisávání člověka k člověku, věku k věkům - je vývojnou silou Smetanovou. Je zrovna hmatatelným v díle svého tvůrce. Světly B. Smetany zjev zůstane navždy mezi námi!

Vedoucí technického
provozu:

Jevištní místii:

Mistr osvětlení:

Vedoucí elektroakustiky:

Vedoucí rekvizitárny:

Vedoucí

dekoračních dílen:

Vedoucí dámské krejčovny:

Vedoucí pánské krejčovny:

Vedoucí vlásenkárny:

Vedoucí garderobiér:

Ing. Ivan Bílek

Jan Benek.

Zdeněk Václavek

Oldřich Malý

Bořivoj Wojnar

Eva Wiesnerová

Marcela Kožušníková

Bohuslava Čiháková

Milan Mončka

Vojmil Nytra

Zdeněk Slíva

Vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce, v redakci Miloslava Nekvasila, obálka a grafická úprava Mirek Tittler, typografická spolupráce Antonín Mosler. — Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., provoz 22, Ostrava 1, Hollarova 14. — Cena 2,— Kčs

**STÁTNÍ DIVADLO
V OSTRAVĚ**
NOSITEL ŘÁDU PRÁCE